

De visie van Jos van der Lans

VROUWEN TRANSFORMEREN DE VERZORGINGSSTAAT

Het zijn bij elkaar 127 paar ogen die de lezer het afgelopen jaar hebben aangekeken vanaf de groepsfoto's van sociaal wijkteams. We vroegen publicist Jos van der Lans om de balans op te maken. 'Het feit dat het voornamelijk mannen zijn die in problemen komen die door voornamelijk vrouwen worden behandeld, is kennelijk volkomen vanzelfsprekend.'

Het verzoek van *Zorg + Welzijn* is koren op mijn molen. In al mijn publicaties ben ik een vurig pleitbezorger geweest van sociaal professionals die dwars voor de bureaucratische scheidslijnen heen, dichtbij mensen en in samenwerking met burgers hun werk zouden moeten kunnen doen. Die gedachte is met de decentralisaties sinds 1 januari 2015 razendsnel gemeentelijk beleid geworden. Zo'n tachtig procent van de gemeenten werkt nu met sociaal wijkteams en ik wil natuurlijk heel graag weten wat voor vlees we in de kuip hebben. Maar ja, om nu op basis van twaalf groepsportretten conclusies te trekken, is ook weer zo wat. Daarom ben ik begonnen de steekproef uit te breiden. Even googlen en je beeldscherm vult zich met een grote

hoeveelheid groepsfoto's van sociaal teams, sociaal wijkteams en buurtteams. Daar heb ik er nog eens dertig uit geselecteerd, zodat ik naast de 127 professionals die op de twaalf foto's van *Zorg + Welzijn* prijken nog eens 311 andere generalisten nauwgezet kon bestuderen. Bij elkaar dus een kleine 450 professionals. Oké, het is geen wetenschappelijk verantwoorde selectie, maar op zijn minst kan het doorgaan voor een indicatieve steekproef.

Feminien

Wat er te zien valt? Een paar algemene gegevens om te beginnen. De teams variëren van 7 tot 16 en soms zelfs twintig mensen. De gemiddelde groeps grootte is om en nabij de twaalf. De gemiddelde leeftijd schommelt tussen de 35 en 45 jaar. Er is

Jos van der Lans is cultuurpsycholoog en publicist. Met Pieter Hilhorst rapporteert hij tweewekelijks op sociale-vraagstukken.nl over de ontwikkelingen met betrekking tot de gemeentelijke herinrichting van het sociaal domein. Begin dit jaar verscheen hun tussenrapportage: *Nabij is beter II. Over het inlossen van de beloften van de decentralisaties.*

geen sprake van vergrijzing. Aan de andere kant: er zijn ook niet heel veel heel jonge mensen van onder de dertig. Dat is wel begrijpelijk, iemand die net van de hogeschool komt, is misschien niet de eerst aangewezen persoon voor dit frontlijnwerk. De groepsfoto's stralen ervaring uit.

Wat natuurlijk vooral opvalt, is dat de wijkgeoriënteerde transformatie van onze verzorgingsstaat hoofdzakelijk vrouwenwerk is. Zijn het op de congressen en symposia nog vooral mannen, zoals ikzelf, die het hoogste woord voeren over transformaties, kantelingen en nieuwe werkwijzen, in de werkelijkheid van de sociale wijkteams is het precies andersom. Bij de selectie van *Zorg + Welzijn* valt het eigenlijk nog mee; daar zijn 38 van de 127 gefotografeerde professionals van het mannelijke geslacht; een percentage van 26 procent. Dat komt omdat twee gefotografeerde teams (uit Amsterdam en Rotterdam) voor zo'n veertig procent uit mannen bestaan. Maar dat is echt uitzonderlijk, want als we mijn hele steekproef in de beschouwing betrekken, dan zakt het percentage mannen tot ongeveer 15 procent. Eén op de zeven leden van een sociaal wijkteam is van het mannelijke geslacht.

Nu is dat op zichzelf niet nieuw. Van oudsher worden beroepen in de sfeer van zorg en welzijn door vrouwen uitgevoerd. Van de eerste beroepsvereniging (die van woonopzichteressen, uit 1903) mochten mannen niet eens lid worden. In de radicale jaren zeventig oefenden sociale academies korte tijd aantrekkingskracht uit op idealistische mannen, maar sinds de jaren negentig is die belangstelling voorbij. De klassiek stereotype praktijk (zorgen is des vrouwen) keerde terug. De sociale opleidingen zijn voor 90 procent gefeminiseerd, en dat zie je dus terug op deze foto's.

In het basisonderwijs is onder leerkrachten een vergelijkbare trend waar te nemen. Er staan nauwelijks mannen voor de klas, wat regelmatig tot publieke discussie leidt: is het wel goed dat onze kinderen tot hun twaalfde jaar eigenlijk nooit les krijgen van mannen? Dat is altijd een lastige discussie, omdat er op een of andere manier in wordt verondersteld dat mannen anders (steviger, strenger, stoerder?) zouden onderwijzen dan vrouwen. Wat waarschijnlijk moeilijk of niet valt te bewijzen. Maar het opmerkelijke is dat een dergelijke discussie over de enorme oververtegenwoordiging van vrouwen in de professionele hulpverlening

Ze zijn enthousiast, ze zien mogelijkheden, ze gaan ervoor

eigenlijk nooit wordt gevoerd. Het feit dat het voornamelijk mannen zijn die in de problemen komen en door voornamelijk vrouwen worden behandeld, is kennelijk volkomen vanzelfsprekend. Het is glad ijs, maar je kunt je afvragen of dat terecht is. Biedt een feminiene cultuur de beste voedingsbodem voor de strijd tegen de bureaucratie, voor het afdwingen van onorthodox maatwerk, voor de confrontatie met gespecialiseerde professionals of voor een recht-door-zee-benadering met lastige klanten? Hoe makkelijk is het om binnen een feminiene cultuur onregelmatige werktijden te realiseren, 's avonds bewonersvergaderingen te bezoeken, afspraken te maken met het netwerk buiten kantoortijden? Op het gevaar af om van seksisme beschuldigd te worden, lijkt mij dat dit toch op zijn minst binnen de teams tot een kritische zelfreflectie zou moeten stemmen.

Versnipperd

Waar geen misverstand over kan bestaan, is het feit dat het aantal gekleurde mensen in sociaal wijkteams gering is. Ik moet natuurlijk op de foto's afgaan, maar één hoofddoekje is weinig. Ik schat het aantal

gekleurde professionals op minder dan 10 procent. Te weinig, in ieder geval. We spreken over 'aansluiten op leefwerelden' en 'eropaf', maar dan moet je toch de situaties kunnen 'lezen' en dat kan nu eenmaal makkelijker als je zelf ook die cultuur kent en als er mensen in het team zijn die vertrouwt zijn met de taal.

Bij tien van de twaalf groepsfoto's uit *Zorg + Welzijn* vermeldde het bijschrift ook welke functie de professionals voor hun toetreden tot het sociaal wijkteam hadden vervuld. Van zo'n tachtig generalisten weten we dus wat ze daarvoor deden. En eigenlijk is dat misschien wel het meest opmerkelijke van de hele fotoserie. Ik telde maar liefst 25 beroepen/functies die in de acht sociale wijkteams samenkwamen. Mensen van MEE, wijkverpleegkundigen, medewerkers van Centra voor jeugd en gezin, maatschappelijk werkers, mensen van opvangorganisaties, ouderenwerkers, opbouwwerkers, gemeenteambtenaren, Wmo-consulenten, pedagogisch medewerkers, jongerenwerkers, wijkcoaches, participatiemedewerkers, sociale raadslieden. En deze lijst is verre van compleet. De serie levert daarmee nog eens het bewijs van hoezeer het sociaal domein versnipperd was. Daarmee krijgen de teams wel iets weg van een samengeraapt zootje, maar als je erover nadent, zie je dat deze hergroepering van ervaren professionals wel veel tot voor kort versnipperde kennis bij elkaar brengt. Als zo'n team er in slaagt (en van de gemeente de gelegenheid krijgt!) om die kennis ook echt in de wijk in te gaan zetten, dan is de potentie enorm. En dat is ook precies wat al die 127 paar ogen en de daarbij opgeschreven verhalen uitstralen als je de serie nog eens overziet: ze zijn enthousiast, ze zien mogelijkheden, ze gaan ervoor. De voornamelijk vrouwelijke reddende engelen van onze verzorgingsstaat, want daar komt hun positie feitelijk op neer, mogen dan wit zijn en parttime werken, maar als ze alles wat ze kunnen en weten effectief kunnen gaan inzetten, dan zouden ze wel eens de nodige bureaucratische potten kunnen gaan breken. Mijn zegen hebben ze. ■